บทความวิจัย

การรณรงค์เชิงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิผล การจัดการขยะในครัวเรือน ในอำเภอแกลง จังหวัดระยอง

สิทธิชัย สวัสดิ์แสน[a,✉] นรินทร์ชัย พัฒนพงศา[b]

[a]นายอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ

[b]รองศาสตราจารย์ประจำ สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา
คณะสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ท– เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่

✉sitthichai.sw09@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้กิจกรรมการรณรงค์เชิงกลยุทธ์ในการเพิ่มประสิทธิผลการจัดการขยะในครัวเรือน โดยมุ่งเป้าหมายไปที่การให้ความรู้ที่ถูกต้อง ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และส่งเสริมการปฏิบัติให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมกับปัญหาและบริบทของท้องถิ่น มีการนำรูปแบบวิธีการในการจัดการขยะในครัวเรือนที่ประสบความสำเร็จมาปรับใช้ในพื้นที่กลุ่มทดลอง ซึ่งใช้วิธีการวิจัย 2 วิธีหลัก คือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) และวิธีการวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) โดยใช้สื่อและกิจกรรมเพื่อทำการรณรงค์เชิงกลยุทธ์ในการเพิ่มประสิทธิผลการจัดการขยะในครัวเรือน ผลการศึกษาพบว่า หลังจากมีการวางแผนและการรณรงค์การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมแล้ว ประชาชนมีความรู้เพิ่มขึ้น มีทัศนคติเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น และเกิดการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและวิถีชุมชน รูปแบบของกระบวนการการมีส่วนร่วมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชนและประชาชนเข้ามาร่วมคิดและร่วมทำนั้นช่วยสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือซึ่งกันและกัน ทำให้งานบรรลุเป้าหมาย โดยมีเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ คือ การวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง การผลิตและใช้สื่อให้ตรงกับสภาพปัญหาของบุคคลผู้รับสื่อ และการใช้สื่อรณรงค์อย่างมุ่งเน้นเป้าหมายและต่อเนื่อง

คำสำคัญ การรณรงค์เชิงกลยุทธ์ กระบวนการมีส่วนร่วม การจัดการขยะในครัวเรือน ประสิทธิผล

Research

Strategic Campaign for Increasing Effectiveness in Household Waste Management in Klaeng District, Rayong Province

SitthichaiSwadsaen[a,✉] Narinchai Patanapongsa[b]
[a]Phra Samut Chedi District Chief, SamutPrakan Province
[b]Associate Professor, Department of Development Administration
Faculty of social Sciences and Liberal Arts,North-Chiang Mai University
✉Email: sitthichai.sw09@gmail.com

Abstract

This research is aimed at investigating the strategies used for campaign in order to increase the efficiency of household waste management. The goals of using these activities were to provide accurate knowledge, adjust attitude and enhance solutions suitable for the problems with the local contexts. A model of successful household waste management methods was brought into the study area and applied as an experiment. Two main research methods were adopted in this research operation – participatory action research and experiment. The quasi experimental research emphasized on the use of media and activities for strategic campaigning to increase the household waste management efficiency. The results revealed that after planning and campaigning to enhance the participation on the waste management people’s knowledge increased; they had more open attitude. Accurate as well as appropriate practices were adopted suitable for the local community and the environment. Patterns of participatory process resulted from mutual efforts of local administrative organization, private sector and local people operational in building relations and cooperation between different parties. Consequently, the campaign was successful. Conditions of this achievement included analysis of factors causing problems, production and utilization of media suitable for problems faced by receivers, and consistent and continuous use of media in campaigning.

Keywords: Strategic Campaign, Participation Process, Waste Management, Effectiveness

บทนำ

ขยะมูลฝอยที่มาจากการบริโภคมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทุก ๆ ปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมเมือง โดยเฉลี่ยแล้วแต่ละคนจะสร้างขยะวันละ 0.64 กิโลกรัม แต่คนเมืองจะสร้างขยะประมาณวันละ 1.2 กิโลกรัมต่อคน ในปัจจุบันมีคนเมืองอยู่ประมาณ 3,000 ล้านคนทั่วโลก รวมแล้วจะสร้างขยะ 1,314 ล้านตันต่อปี และในปี 2025 ธนาคารโลกประเมินว่าประชากรเมืองจะเพิ่มขึ้นเป็น 4,300 ล้านคน แต่ละคนจะสร้างขยะโดยเฉลี่ยต่อวัน 1.42 กิโลกรัม รวมแล้วคนทั้งโลกจะสร้างขยะประมาณ 2,228 ล้านตันต่อปี พร้อมคาดว่าต้นทุนการจัดการขยะเหล่านี้จะเพิ่มจากปีละ 205,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐเป็น 375,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยประเทศยากจนจะใช้เงินมากขึ้นอย่างมากในด้านการกำจัดขยะในชุมชนเมือง รายงานเรื่อง What a waste: a global review of solid waste management ของธนาคารโลกระบุไว้ว่า การบริหารจัดการขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลเป็นบริการสำคัญที่สุดที่ฝ่ายบริหารต้องจัดหาให้ประชาชนในทุกประเทศ ทั้งในประเทศรายได้น้อยและในประเทศรายได้ปานกลาง เพราะหากจัดการปัญหาขยะไม่ดีก็จะส่งผลกระทบอย่างหนักต่อสุขภาพคน สิ่งแวดล้อมของเมืองและของโลก และระบบเศรษฐกิจ (Daniel & Perinaz, 2012)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยประสบปัญหาขยะมูลฝอยเป็นอย่างมาก รัฐบาลจึงต้องประกาศให้เป็นวาระแห่งชาติเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2557 (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 131 ตอนพิเศษ 1899 ลงวันที่ 25 กันยายน 2557) ปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอยมีทั้งปัญหาปริมาณของขยะสะสม ปริมาณขยะที่ประชาชนผลิตขึ้นในแต่ละวัน และปัญหาการบริหารจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เช่น ในการให้บริการไม่ครอบคลุมพื้นที่รับผิดชอบ การขาดสถานที่ทิ้งขยะและต้องนำไปทิ้งห่างไกลจากพื้นที่มาก ทำให้มีค่าใช้จ่ายในการเก็บขนขยะ ซึ่งเป็นภาระด้านงบประมาณจำนวนมาก ส่วนระบบการกำจัดขยะขนาดใหญ่ของรัฐบาลจำนวน 18 แห่งในจังหวัดต่าง ๆ ยังไม่พร้อมที่จะเปิดดำเนินการได้ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ต่อต้าน (Pollution Control Department, 2014) ในขณะที่ประชาชนเองยังขาดความรู้ความเข้าใจในการกำจัดขยะ ทำให้เกิดปัญหาในการกำจัดขยะในครัวเรือนที่เป็นต้นทางของปัญหาขยะ ซึ่งไม่มีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี ไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง และขาดความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบในฐานะที่ครัวเรือนเป็นผู้ผลิตขยะ โดยมีความคิดว่าการจัดการขยะเป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของ อปท. และต้องเป็นผู้ดำเนินการนำขยะไปกำจัด ข้อมูลปริมาณขยะของ อปท. แสดงให้เห็นตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.)ตามช่วงปริมาณที่กำหนด

ลำดับที่	ปริมาณขยะ(ตัน/วัน)	จำนวน(แห่ง)	ร้อยละ
1	น้อยกว่า 5	6,152	79.1
2	5 – 10	990	12.7
3	11 – 25	467	6.0

ลำดับที่	ปริมาณขยะ(ตัน/วัน)	จำนวน(แห่ง)	ร้อยละ
4	26 – 50	99	1.3
5	51 – 100	33	0.4
6	มากกว่า 100	35	0.5
	รวม	**7,776**	

ที่มา: ปรับปรุงจาก อำนวย ทองสถิตย์: เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่องทางออกการจัดการขยะชุมชนของประเทศไทยคณะอนุกรรมาธิการวิสามัญการแก้ไขการบริหารจัดการขยะชุมชน สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ณ สโมสรกองทัพบก กรุงเทพมหานคร วันที่ 15 มีนาคม 2559

จากตารางที่ 1 จะเห็นว่า อปท.ที่มีขยะที่เกิดขึ้นน้อยกว่า 5 ตัน/วัน มี 6,152 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 79.1 และ อปท. ที่มีขยะเกิดขึ้น มากกว่า 5 ตัน ถึง 10 ตัน/วัน มี 990 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 12.7 แสดงว่าจำนวน อปท. ที่มีขยะเกิดขึ้นไม่เกิน 10 ตัน มีถึง 7,142 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 91.8 จากอปท.ทั้งหมด ถือว่าเป็นกลุ่มใหญ่ที่จะต้องได้รับการแก้ไขในเรื่องการจัดการขยะด้วยชุมชนเอง ไม่ปล่อยจนเป็นปัญหาใหญ่ขึ้นมา โดย อปท. แต่ละแห่งควรมีการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพถูกหลักวิชาการ อาจขอความร่วมมือกับชุมชนให้ร่วมกันคัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้ง และอาจขอความร่วมมือ สนับสนุนจากภาครัฐหรือเอกชนให้เข้าไปมีส่วนร่วม และเริ่มจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง

ในปี พ.ศ. 2557 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอแกลง มีขยะเกิดขึ้นประมาณ 52.56 ตันต่อวัน ขณะที่ประชาชนก็มีแนวโน้มการใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ก่อให้เกิดขยะเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อความสะดวกสบายในการใช้ชีวิตประจำวัน ในขณะเดียวกัน จากการสำรวจเบื้องต้นของผู้วิจัย โดยการสุ่มนำขยะมาเทกอง แยกประเภทของขยะพบว่ามีขยะที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อีกมากกว่าร้อยละ 90 ส่วนที่เป็นขยะจริง ๆ มีน้อยกว่าร้อยละ 10 และจากการตรวจดูที่ทิ้งขยะของหมู่บ้าน พบว่าขยะส่วนใหญ่มาจากครัวเรือน และมีการจัดการที่ไม่ถูกหลักวิชาการ ผู้วิจัยเห็นว่าครัวเรือนสามารถจัดการขยะให้ลดลงได้ถึงร้อยละ 90 ถ้ามีการคัดแยกขยะ และมีการจัดการขยะอย่างเหมาะสมถูกวิธี แต่ที่ผ่านมาครัวเรือนขาดการจัดการขยะที่ถูกต้อง จึงทำให้เกิดขยะสะสมในปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุกปี ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของชุมชน ความเป็นอยู่ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน จากปัญหาในชุมชนก็ขยายเป็นวงกว้างจนส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และงบประมาณของ อปท. ที่ต้องหมดไปกับการจัดการขยะ ซึ่งสถานการณ์ปัญหาขยะ และศักยภาพในการจัดการขยะของอำเภอแกลง เองซึ่งมีจำนวน อปท. 17 แห่ง มีปริมาณขยะรวม 19,812 ตัน/ปี มีค่าใช้จ่ายในการเก็บขนและกำจัด 31,150,799 บาท/ปี แต่มีรายได้จากการจัดเก็บขยะ 13,562,799 บาท/ปี ทำให้มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 18,097,720 บาท/ปี ซึ่งเป็นภาระด้านงบประมาณของทางราชการอย่างมาก ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ปริมาณขยะและการจัดเก็บรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) อำเภอแกลง จังหวัดระยอง พ.ศ. 2557

ที่	ตำบล	ปริมาณขยะ (ตัน/ปี)	ค่าใช้จ่าย (บาท/ปี)	รายได้จากการจัดการขยะ (บาท/ปี)	กำไร/ขาดทุน
1	ทต.เมืองแกลง	6,999.00	14,073,600.00	8,293,046.70	-5,780,553.30
2	ทต.สุนทรภู่	120.00	6,657,446.00	387,680.00	-6,269,766.00
3	ทต.ทุ่งควายกิน	2,894.87	1,940,281.92	790,792.93	-1,149,488.99
4	ทต.กองดิน	60.00	880,817.28	161,090.00	-719,727.28
5	ทต.ปากน้ำประแส	882.70	596,615.85	133,680.00	-462,935.85
6	ทต.เนินฆ้อ	310.25	765,123.80	175,540.00	-589,583.80
7	ทต.บ้านนา	1,638.00	1,056,000.00	413,530.00	-642,470.00
8	ทต.สองสลึง	480.00	344,720.00	285,880.00	-58,840.00
9	อบต.กระแสบน	96.00	300,000.00	452,960.00	+152,960.00
10	อบต.กองดิน	106.46	704,600.00	273,760.00	-430,840.00
11	อบต.คลองปูน	611.16	409,477.20	227,720.00	-181,757.20
12	อบต.ชากโดน	768.00	496,420.00	303,740.00	-192,680.00
13	อบต.ทางเกวียน	1,460.00	300,000.00	597,910.00	-297,910.00
14	อบต.ทุ่งควายกิน	1,030.27	690,277.80	253,420.00	-436,857.80
15	อบต.พังราด	646.00	1,092,000.00	243,440.00	-848,560.00
16	อบต.วังหว้า	72.00	300,000.00	256,940.00	+43,060.00
17	อบต.ห้วยยาง	1,008.00	543,420.00	311,650.00	-231,770.00
รวม		19,182.71	31,150,799.85	13,562,779.63	-18,097,720.22

ที่มา: สำนักงานอำเภอแกลง จังหวัดระยอง ตุลาคม 2558

อำเภอแกลงมีประชากร 130,016 คน (ณ วันที่ 30 เมษายน 2559) มีพื้นที่ 788.46 ตร.กม. ความหนาแน่น 164.90 คน/ตร.กม. แบ่งการปกครองเป็น 15 ตำบล 197 หมู่บ้าน ซึ่งมี อปท. 17 แห่ง ที่ยังคงประสบปัญหาการจัดการขยะที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน จากข้อมูลที่สำรวจพบว่า ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในอำเภอแกลงทั้ง 17 อปท. มีแนวโน้นที่จะเพิ่มขึ้น โดยแปรผันตามจำนวนประชากร การเติบโตของการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมการผลิต รวมถึงประสิทธิภาพในการจัดการขยะของ อปท. เช่นไม่มีที่ทิ้งขยะภายในชุมชน ต้องเก็บขนขยะไปทิ้งในสถานที่ของเอกชนทำให้ต้องสูญเสียงบประมาณจำนวนมากทั้งในการเก็บขนและการกำจัดขยะส่วนมากโดยไม่จำเป็น แทนที่จะนำเงินไปพัฒนาบ้านเมือง อย่างไรก็ดี มีตำบลหนึ่งของอำเภอแกลงที่ประสบความสำเร็จ (Best Practice) ในด้านการจัดการขยะคือเทศบาลตำบลปากน้ำประแส โดยผู้นำที่มีความรู้ความสามารถด้านการจัดการขยะได้ร่วมมือกับประชาชนในหมู่บ้านต่าง ๆ ภายในชุมชนในการแก้ไขปัญหาจนมีแนวทางในการกำจัดขยะของตนเอง ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นต้นแบบในการนำไปทดลองใช้ในพื้นที่ใกล้เคียง

ด้วยเห็นถึงปัญหาปริมาณขยะ การจัดการขยะ และผลกระทบที่เกิดจากขยะ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดว่า "ขยะเกิดขึ้นที่ใดต้องกำจัดที่นั่น" จึงจะช่วยลดปัญหาการจัดการขยะอย่างได้ผล เช่น เมื่อขยะเกิดขึ้นในครัวเรือนก็ต้องมีการกำจัดขยะภายในครัวเรือนเองก่อน หรือเกิดที่โรงเรียน โรงงาน ก็ต้องดำเนินการกำจัดขยะให้ได้มากที่สุดที่ต้นทาง เป็นต้น โดยเป็นหน้าที่ของทุกคนที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน จึงได้มีการรณรงค์การจัดการขยะในระดับครัวเรือนในชุมชนนำร่อง เพื่อให้ประชาชนมีความตระหนักรู้ถึงปัญหาของชุมชนที่เกิดจากขยะ มีทัศนคติที่เอื้ออำนวย และมีการปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะอย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการ โดยร่วมกันคัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้ง รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบของทุกคนในชุมชน และผู้นำชุมชนโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ หน่วยงานภาครัฐ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำในพื้นที่ประชาชนกลุ่มผู้มีจิตอาสา และภาคเอกชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาการใช้วิธีการรณรงค์เชิงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการจัดการขยะในครัวเรือน โดยมุ่งเป้าหมายไปที่การให้ความรู้ที่ถูกต้อง การมีทัศนคติที่เอื้ออำนวย และมีการปฏิบัติเกิดขึ้นอย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชน ด้วยการนำรูปแบบวิธีการจัดการขยะในครัวเรือนในอำเภอแกลง จังหวัดระยอง ที่ประสบความสำเร็จมาปรับใช้

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการค้นหาปัญหาร่วมกันระหว่างคนในชุมชนกับผู้วิจัยและใช้แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติ (KAP Theory) ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ (Knowledge) ทัศนคติ (Attitude) และการปฏิบัติ (Practice) ในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยทำการรณรงค์ใช้สื่อเป็นปัจจัยสนับสนุนและใช้การวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) มาประกอบกันในการดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอนดังนี้

การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย

พื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ได้มาจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เป็นกลุ่มทดลองในอำเภอแกลง จังหวัดระยอง 3 ตำบลได้แก่ตำบลวังหว้า ตำบลกร่ำ และตำบลบ้านนา โดยมีเกณฑ์คัดเลือกพื้นที่ดังนี้ 1) ตำบลวังหว้ามี อบต.วังหว้าเป็น อปท. ขนาดเล็ก มีสภาพชุมชนเป็นชุมชนเกษตร 2) ตำบลกร่ำ มีเทศบาลตำบลสุนทรภู่เป็น อปท. ขนาดใหญ่ มีสภาพชุมชนกึ่งเมืองและมีบ้านเรือนหนาแน่น มีแหล่งท่องเที่ยว (หาดแหลมแม่พิมพ์) และ 3) ตำบลบ้านนา มีเทศบาลตำบลบ้านนาที่เป็น อปท. ขนาดกลาง มีสภาพชุมชนเป็นชุมชนเกษตรมีบ่อขยะรองรับการทิ้งขยะของ อปท. ต่าง ๆ ในพื้นที่อำเภอแกลง ส่วนการคัดเลือกกลุ่มบุคคลสำหรับศึกษา ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดตัวอย่างในตำบลกลุ่มทดลอง ตำบลละ 50 คน 3 ตำบลรวมประชากรกลุ่มทดลอง 150 คน โดยทำการสุ่มแบ่งกลุ่ม จากประชากรช่วงอายุ 15-25 ปีในอัตราส่วนร้อยละ 20 ช่วงอายุ 26-59 ปี ร้อยละ 60 และช่วงอายุ 60-75 ปี ร้อยละ 20 ส่วนกลุ่ม

เปรียบเทียบได้คัดเลือกจากอำเภอนายายอาม จังหวัดจันทบุรี จำนวน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลช้างข้าม ตำบลนายายอาม และตำบลสนามไชย ซึ่งมีลักษณะของสภาพพื้นที่ ขนาดของ อปท. และประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใกล้เคียงกันกับตำบลกลุ่มทดลองในอำเภอแกลง โดยคัดเลือกกลุ่มประชากรตัวอย่างตำบลละ 50 คน เช่นเดียวกับในตำบลทดลอง จำนวน 3 ตำบล รวมประชากรกลุ่มตัวอย่าง 150 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ และการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ได้ดำเนินการโดยการสำรวจในช่วงแรกของการวิจัย ก่อนการรณรงค์เชิงกลยุทธ์ในการจัดการขยะ โดยใช้แบบสำรวจเป็นเครื่องมือเพื่อศึกษาปริมาณขยะ รายได้และค่าใช้จ่ายของ อปท. และสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะก่อนการรณรงค์เชิงกลยุทธ์เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการจัดการขยะในครัวเรือนเพื่อคัดเลือกประเด็นปัญหาสำคัญเร่งด่วน ซึ่งได้ผลคือ มีประเด็นปัญหาด้านความรู้ 8 ข้อ ทัศนคติ 8 ข้อ และการปฏิบัติ 16 ข้อ รวมทั้งหมด 32 ข้อ ซึ่งนำไปใช้เป็นฐานในการรณรงค์ในลำดับต่อไป และใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อประเมินผลการทดลอง (Post-test) เป็นการรวบรวมข้อมูลหลังทดลอง เพื่อเปรียบเทียบค่าของตัวแปรเดียวกันกับการรับรู้ก่อนการทดลองว่ามีคะแนนหลังการรณรงค์ดีกว่าก่อนการรณรงค์หรือไม่

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการรวบรวมข้อมูลที่ดำเนินไปควบคู่กับการขับเคลื่อนเชิงทดลองในการจัดการขยะในพื้นที่ศึกษา 2 รูปแบบ คือ **(1) การรณรงค์เชิงกลยุทธ์** ซึ่งเป็นการดำเนินการใช้สื่อต่าง ๆ หลายชนิด ได้แก่ ใบบอก(ตอกย้ำ) จดหมายข่าว แผ่นพับ สติ๊กเกอร์ ไวนิลประชาสัมพันธ์ สื่อเสียง สื่อภาพยนตร์ การประชุม การสาธิต สื่อบุคคลและผู้นำในพื้นที่ โดยมุ่งเป้าหมายเพื่อการให้ความรู้ความเข้าใจในการคัดแยกขยะและการจัดการขยะของครัวเรือนและชุมชน ได้ทำการปล่อยสื่อในเวลาที่เหมาะสม อย่างต่อเนื่องซ้ำ ๆ เป็นเวลา 6 เดือน รวมทั้งมีการปรับปรุงสื่อเพื่อเพิ่มพูนความรู้ กระตุ้นให้ปรับทัศนคติ และเกิดการปฏิบัติ ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดทฤษฎี KAP ดังที่กล่าวมาแล้วมาทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างหรือผู้รับสาร ซึ่งเป็นผู้ที่น่าจะได้รับผลกระทบทางสังคมจากการรับสารนั้น ๆ โดยเกิดการเปลี่ยนแปลงในทั้ง 3 ตัวแปร คือ ความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติ กล่าวคือเมื่อผู้รับสารได้รับสาร ก็จะทำให้เกิดความรู้ ซึ่งจะมีผลให้ปรับทัศนคติ และก่อให้เกิดการปฏิบัติที่เหมาะสมตามมา **(2) การสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วม** เป็นความพยายามกระตุ้นและเชิญชวนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างเป็นกระบวนการ ในพื้นที่ตำบลที่เป็นกลุ่มทดลองทั้ง 3 ตำบล เพื่อกระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยเริ่มจากการค้นหาสาเหตุของปัญหาร่วมกัน ในขณะเดียวกันยังกระตุ้นเพื่อเสริมสร้างความตระหนักให้เกิดขึ้นในเรื่องการคัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้ง และกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือของชุมชนโดยทำควบคู่ไปกับการสร้างระบบการบริหารจัดการขยะของ อปท. ในด้านวัสดุอุปกรณ์ ถังขยะ และเวลาในการเก็บขนขยะ ซึ่งต้องนัดหมายกับประชาชนให้ตรงกัน จัดรูปแบบของการจัดการ อาทิ การไม่มีถัง

ขยะตั้งอยู่หน้าบ้าน (ชุมชนไร้ถังขยะ) แต่มีถังขยะรวมตั้งตามจุดที่เหมาะสม การฝังกลบขยะโดยไม่เผา การนำเศษอาหารเหลือทิ้งในครัวเรือนมาใช้ประโยชน์โดยการนำมาเป็นอาหารสุกรหรือนำไปทำน้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น ในการรณรงค์โดยกระบวนการมีส่วนร่วมนี้ได้ใช้กิจกรรมของภาครัฐ คือโครงการถนนสะอาดหน้าบ้านน่ามอง โครงการที่ริเริ่มโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับชุมชน และโครงการประกวดของภาคเอกชน เช่น โครงการลดโลกร้อนด้วยมือเรา ของบริษัทโตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย (จำกัด) ร่วมกับมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยเป็นเครื่องมือด้วย วิธีการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพในช่วงของการขับเคลื่อนนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในฐานะผู้ร่วมในระดับแกนนำของการขับเคลื่อน มีการบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการสังเกต ในขณะเดียวกัน มีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการในประเด็นสำคัญ ๆ กับผู้เข้าร่วมในการขับเคลื่อนด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ตามประเภทของข้อมูล คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณข้อมูลที่ได้จากการสำรวจปัญหาสำคัญก่อนการรณรงค์เพื่อการจัดการขยะ ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ คือ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ตามลักษณะของตัวแปร เพื่อนำมาจำแนกว่าปัญหาใดมีความสำคัญเร่งด่วนในแต่ละประเด็น ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเพื่อประเมินการเปลี่ยนแปลงหลังจากการรณรงค์เพื่อจัดการขยะ ได้นำมาวิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนในแต่ละข้อและประเด็น ระหว่างก่อนและหลังการรณรงค์ ด้วยการวิเคราะห์ Paired T-Test

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้ด้วยการบันทึกจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมระหว่างการรณรงค์เพื่อการจัดการขยะ การประชุมกลุ่ม และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการแล้วนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยการทำความเข้าใจเนื้อหา หาความสอดคล้องของเนื้อหาจากแหล่งและวิธีการที่แตกต่างกัน จำแนกประเภทตามหัวข้อและประเด็น (Typological Analysis) ตีความหาความเชื่อมโยงระหว่างหัวข้อ ประเด็น กับบริบทของแต่ละชุมชน/ท้องถิ่น แล้วสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัย (Analytic Induction)

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ด้วยการรณรงค์เชิงกลยุทธ์ผ่านการใช้สื่อที่หลากหลายเพื่อมุ่งเป้าหมายในด้านการให้ความรู้ที่ถูกต้อง การมีทัศนคติที่เอื้ออำนวย และมีการปฏิบัติที่เหมาะสมในการจัดการขยะในครัวเรือนให้มีประสิทธิผลเพิ่มขึ้น การดำเนินงานเริ่มด้วยการสำรวจก่อนการรณรงค์ หลังจากนั้นจึงได้มีการวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาเหล่านี้เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนและกำหนดเป้าหมายในการรณรงค์ร่วมกันกับชาวบ้าน ซึ่งใช้วิธีการประชุมกลุ่ม (Focus Group) และจัดเวทีสัมมนาในการกำหนดเป้าหมายร่วมกันดังกล่าว แล้วจึงกำหนดรูปแบบการใช้สื่อต่าง ๆ ร่วมกับการจัดกิจกรรม ซึ่งได้นำมาใช้ผสมผสานอย่างสอดคล้องในการรณรงค์เพื่อแก้ไขปัญหาขยะ ผลการวิจัยที่สำคัญสามารถนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

ผลการวิเคราะห์และคัดเลือกประเด็นปัญหาการรณรงค์

ในการคัดเลือกประเด็นปัญหาที่จะใช้ในการรณรงค์เพื่อการจัดการขยะ พบว่าในปัญหา 3 ด้านมีประเด็นที่เป็นปัญหาสำคัญ 32 ประเด็นแต่ในที่นี้ขอยกตัวอย่างประเด็นปัญหาบางประเด็นที่ได้สรุปเป็นประเด็นปัญหาสำคัญเร่งด่วนในการจัดการขยะ ซึ่งได้จากผลการสัมภาษณ์ก่อนการรณรงค์ และได้นำมากำหนดเป้าหมายร่วมกันระหว่างคนในชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้บริหารของ อปท.และผู้วิจัย ด้วยการประชุมกลุ่ม รายละเอียดดังปรากฏในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ตัวอย่างประเด็นปัญหาสำคัญบางประเด็นที่ได้คัดเลือกเพื่อการรณรงค์เชิงกลยุทธ์และเป้าหมายการรณรงค์

ประเด็นปัญหา	เป้าหมายการรณรงค์
ด้านความรู้ 1. ประชาชนไม่รู้ถึงโทษของโฟมและพลาสติกที่ย่อยสลายยาก และเป็นอันตรายต่อชีวิต 2. ประชาชนไม่รู้ว่าครัวเรือนของตนผลิตขยะเป็นภาระของสังคมในปริมาณมาก เช่น ผลิตขยะรีไซเคิลร้อยละ 30 และขยะอินทรีย์ถึง ร้อยละ 40 3. ประชาชนไม่รู้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องใช้งบประมาณแผ่นดินจัดการขยะเดือนละ 40 บาทขึ้นไปต่อครัวเรือน	1. ให้รู้จักการคัดแยกขยะอย่างถูกต้อง 2. ลดการใช้ถุงพลาสติก/ โฟม ขยะที่ย่อยสลายยาก และทำลายยาก 3. สร้างความเข้าใจให้รู้สภาพการผลิตขยะในครัวเรือนของตน 4. ให้รู้ว่าการจัดการขยะมีค่าใช้จ่ายที่เป็นภาระทางงบประมาณแผ่นดิน ที่จะนำไปใช้พัฒนาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ
ด้านทัศนคติ 1. ประชาชนมีทัศนคติเชิงลบต่อการทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะหรือคัดแยกก่อนกำจัด	1. ให้ตระหนักในหน้าที่ในการจัดการขยะด้วยตนเอง 2. ให้เปลี่ยนทัศนคติไปเป็นเชิงสร้างสรรค์ในการจัดการขยะ 3. สร้างจุดเว้าวอน (Emotional Appeal) ให้เกิดความรักในชุมชนและสิ่งแวดล้อม
ด้านการปฏิบัติ 1. ประชาชนมีการกำจัดขยะ 10 ประเภท ได้แก่ เศษอาหาร เศษผักผลไม้ เศษปลา/เศษใบไม้ กิ่งไม้/เศษผ้าหนัง เบาะ/เศษโลหะ/แบตเตอรี่/หลอดไฟ/ถ่านไฟฉาย/โฟม/กระป๋องเคมี /ถุงพลาสติกอย่างไม่ถูกวิธี 2. ครัวเรือนมีการจัดการขยะแต่ละประเภทในระยะเวลาที่กำหนด เช่น ขยะอินทรีย์ได้นำไปทำน้ำหมัก 2 ครั้ง/เดือน ขยะรีไซเคิลนำไปคัดแยกและขาย 2 ครั้ง/เดือน ขยะอันตรายนำไปจัดการอย่างถูกวิธี 1 ครั้ง/2เดือน เป็นต้น	1. ให้รู้ว่ามีวิธีการปฏิบัติต่อขยะของแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้อง 2. เปรียบเทียบกับการที่เคยมีการปฏิบัติในการกำจัดขยะแต่เดิมให้เห็นวิธีการเพิ่มขึ้นหรือลดลงหลังจากรณรงค์

ผลการรณรงค์เชิงกลยุทธ์เพื่อการจัดการขยะ

ผลการทดลองใช้สื่อในการรณรงค์เชิงกลยุทธ์เพื่อการจัดการขยะ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ทัศนคติและการปฏิบัติดังต่อไปนี้

1) ด้านความรู้ มีการใช้สื่อหลายชนิดในการรณรงค์เป็นการสื่อสารระหว่างผู้วิจัยซึ่งใช้ชื่อแทนนามตนเองว่า "จอมยุทธ์สุดสาคร"กับประชาชน โดยเริ่มตั้งแต่การทำใบบอก (ตอกย้ำ) ให้ความรู้ตั้งแต่ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 5 อย่างต่อเนื่อง โดยการแจกจ่ายให้ประชาชนในที่ประชุมสัมมนาแต่ละตำบล และมีการอ่านให้ฟัง เพื่อให้เข้าใจร่วมกันและตรงกัน โดยอธิบายถึงเป้าหมายในแต่ละประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้นยังมีการผลิตเอกสารให้ความรู้เฉพาะเรื่อง เช่น การทำน้ำหมักชีวภาพการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ ภัยเงียบจากกล่องโฟมกินสบายแต่ตายเร็ว ได้จัดทำจดหมายข่าวเพื่อประชาสัมพันธ์และให้ความรู้เกี่ยวกับประเภทของขยะ 4 ประเภท คือ ขยะอินทรีย์ (ขยะเปียก) ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย และขยะทั่วไป จดหมายข่าวฉบับที่ 3 ได้ย้ำถึงประเด็นความรู้ที่ประชาชนมีความรู้ไม่ถูกต้องและแผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ (ไวนิล) ขนาด 1 × 2 เมตร เพื่อใช้แสดงขณะเดินรณรงค์และติดตั้งในสถานที่สัญจร เช่น ให้ทุกครัวเรือนช่วยกันคัดแยกขยะ 4 ประเภท (มีรายละเอียดของขยะแต่ละประเภท) ขยะเป็นหน้าที่ของทุกคน ต้องช่วยกันจัดการไม่ใช่ภาระของเทศบาลและองค์การปกครองส่วนตำบล (อบต.) โดยใช้ข้อความต่อไปนี้

"คนรุ่นใหม่ใส่ใจคัดแยกขยะ เลิกการใช้โฟม ลดการใช้ถุงพลาสติก"

"ไปจ่ายตลาดใช้ถุงผ้า ตะกร้า ของตนเอง"

"คัดแยกขยะสักนิด แล้วคิดก่อนทิ้ง รักษาสิ่งแวดล้อม ไม่เกิดโรคภัย"

"ชุมชนร่วมด้วยช่วยกันคัดแยกขยะก่อนทิ้ง และขยะหมดไปได้ด้วยครอบครัวเราเอง"

ในการรณรงค์ให้ความรู้นี้ ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของอปท.และผู้นำชุมชนในพื้นที่เป็นอย่างดีในการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง ได้เข้าร่วมการประชุมกับประชาชนทุกครั้ง อนุญาตให้ใช้เสียงตามสายแจ้งข่าวสารให้ประชาชนอย่างต่อเนื่อง และมีการจัดแสดงชุดนิทรรศการให้ความรู้ ในการประชุมสัมมนาและโอกาสต่าง ๆซึ่งส่งผลให้ประชาชนได้ติดตาม เกิดการรับรู้ และมีการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับวิธีการและความเป็นไปได้ของการที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการปัญหาขยะของชุมชนในช่วงแรก ๆ ต่อมาประชาชนได้รวมตัวเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีความเห็นสอดคล้องกับวิธีการแก้ปัญหาและได้มีการเข้าร่วมปฏิบัติกับเจ้าหน้าที่ของ อปท. ในพื้นที่และผู้วิจัยในการรณรงค์ นอกจากนี้ ในระหว่างที่มีการทำงานเพื่อขับเคลื่อนการรณรงค์ร่วมกัน ประชาชนยังนำเสนอข้อมูลประสบการณ์ในพื้นที่ของตนเพื่อนำมาใช้ในการปรับการขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับวิถีของชุมชนอันจะช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ถูกต้อง ประชาชนจึงมีความพึงพอใจและพร้อมให้ความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง

2) ด้านทัศนคติ ในการรณรงค์ด้านทัศนคติ คณะทำงานได้เพิ่มการใช้สื่อรณรงค์ที่สำคัญ คือภาพยนตร์สั้น เรื่อง "เก็บขยะในหัวใจคน" มีเนื้อหาที่มุ่งให้เข้าถึงจิตใจของผู้ชม คือ พ่อผู้เป็นเจ้าของโรงงานปล่อยสารเคมีพิษลงในลำคลอง ในขณะที่ลูกชายเป็นนักเรียนที่ได้รับการอบรมสั่งสอนให้มีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชนในการเก็บขยะที่ถูกทิ้งลงบนถนนหนทางและลำคลอง แต่ด้วยการที่ลูกชายสงสัยว่าโรงงานของพ่อจะปล่อยขยะที่เป็นสารเคมีพิษลงในลำคลองเอง จึงได้ไปถามพ่อของตน แต่ถูกพ่อดุว่าอย่างรุนแรง ซึ่งพ่อก็รู้สึกเสียใจที่ต่อว่าลูก เพราะพ่อรักลูกมาก ในเวลาต่อมาลูกชายได้กลับไปที่ลำคลองอีกครั้ง

เพื่อเก็บขยะที่พ่อทิ้งไว้ แต่เกิดอุบัติเหตุพลัดตกลงไปในลำคลอง ทำให้ได้รับสารเคมีพิษเข้าไปในร่างกาย พ่อจึงรู้สึกผิดมากที่โรงงานของตนปล่อยสารเคมีพิษไปทำร้ายลูกชายของตนเอง แต่ด้วยความรู้สึกผูกพันในความเป็นพ่อลูกกัน พ่อจึงกล่าวคำขอโทษและการขอกลับตัวกลับใจหลายครั้งในขณะที่เฝ้าดูลูกอยู่ข้างเตียงในห้องฉุกเฉินของโรงพยาบาล เมื่อลูกได้ฟื้นขึ้นมา หลังจากนั้นทั้งสองพ่อลูกได้ร่วมมือกันแก้ไขความผิดพลาดและช่วยกันจัดการขยะให้กับชุมชน ไม่ทิ้งสารพิษลงในแม่น้ำลำคลองอีกต่อไป

เนื้อหาของภาพยนตร์เรื่องนี้ ทำให้ผู้ชมเกิดความสะเทือนใจมาก เพราะสะท้อนถึงความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว การเอาเปรียบสังคม และทำลายสิ่งแวดล้อม ไม่รับรู้ถึงบาปบุญคุณโทษของเจ้าของโรงงาน อีกทั้งยังไม่ให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา ต่อเมื่อมีเหตุที่ทำร้ายบุคคลอันเป็นที่รักของตน เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงขึ้นแล้ว จึงจะเกิดความสำนึกขึ้น แต่บางครั้งก็สายเกินที่จะแก้ไขได้ ในขณะที่คนในชุมชนเองก็ขาดจิตสำนึก ละเลยเพิกเฉยต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เมื่อผู้วิจัยได้นำภาพยนตร์สั้นนี้ไปให้กลุ่มทดลองได้ชมและวิจารณ์ ทำให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจในสถานการณ์ของชุมชนว่า ต้องมีสำนึกรักชุมชนของตนและร่วมมือกันแก้ไขปัญหา สมาชิกในชุมชนจึงร่วมคิดร่วมทำอย่างสมัครใจในเวลาต่อมาโดยไม่ย่อท้อแม้จะมีอุปสรรคต่าง ๆ เกิดขึ้น ในที่สุดชุมชนได้ช่วยกันหาทางออกในการแก้ปัญหาโดยมีการปรับทัศนคติมายอมรับว่าคนในชุมชนมีส่วนทำให้เกิดปัญหาขยะและเป็นหน้าที่ในการคัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้งให้เทศบาลนำไปกำจัดจึงเกิดผลสำเร็จในการจัดการขยะในครัวเรือนในเวลาต่อมา

3) ด้านการปฏิบัติ ได้มีการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงด้านการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะหลายวิธี ได้แก่ แผ่นพับที่อธิบายวิธีการทำปุ๋ยหมักอินทรีย์ การทำน้ำหมักชีวภาพอธิบายประเภทของขยะ 4 ประเภท และการคัดแยกขยะลงถังสี 4 สี ให้ถูกประเภท แสดงราคาขยะรีไซเคิลเมื่อมีการแยกชิ้นส่วนประกอบต่าง ๆ ออกจากกันแล้วทำให้มีราคาสูงขึ้น การรณรงค์ไม่เผาขยะ โดยนำแผ่นพับไปแจกจ่ายควบคู่กับการประชุมชี้แจงให้ประชาชนและนักเรียนได้รับรู้ถึงวิธีการต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อีกทั้งยังมีการใช้สื่อเสียงเรื่อง “ถ้าเราไม่เผาขยะโลกก็จะไม่ร้อนมาเผาเราเอง” ซึ่งเป็นเรื่องที่อธิบายถึงโทษและภัยของการเผาขยะ และให้ใช้วิธีฝังกลบโดยการร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ก่อให้เกิดการปฏิบัติจริงในการคัดแยกขยะในระดับครัวเรือนและมีการนำขยะประเภทต่าง ๆ ไปจัดการอย่างเหมาะสมในระดับชุมชนในเวลาต่อมา

ข้อค้นพบจากการใช้สื่อและการจัดกิจกรรมในการรณรงค์เชิงกลยุทธ์

ผลของการใช้สื่อประกอบกับกระบวนการปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม (PAR) สามารถนำเสนอ เป็นรายตำบลดังต่อไปนี้

1) ตำบลวังหว้า มีความร่วมมือกันอย่างเหนียวแน่นด้วยความสามัคคีของผู้นำในพื้นที่ คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารองค์กรปกครองท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ โดยใช้ “โครงการถนนสะอาดหน้าบ้านน่ามอง” ของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทยเป็นตัวเชื่อม ทำให้ประชาชนได้รับความรู้ มีทัศนคติเชิงสร้างสรรค์สูง ไปสู่การปฏิบัติในการรักษาความสะอาดภายในชุมชน ด้วยการจัดปลูกต้นไม้ริมถนนหน้าบ้านและจัดวางให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสวยงาม มีการจัดการขยะในครัวเรือน ด้วยการจัดทำภาชนะรองรับขยะทั้ง 4 ประเภท จากวัสดุเหลือใช้มาดัดแปลงเป็นถังขยะ ไม่ต้องซื้อถังขยะใหม่สิ้นเปลืองงบประมาณ และรณรงค์การไม่เผาขยะลดโลกร้อน ด้วยการนำขยะ

อินทรีย์และเศษอาหารมาทำน้ำจุลินทรีย์ อีเอ็ม การทำปุ๋ยหมัก เป็นส่วนกลางของชุมชนและแบ่งปันให้สมาชิกในชุมชน ประกอบกับผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนหลายคนมีความเอาใจใส่อย่างมาก มีการออกแบบการพัฒนาจัดการขยะในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นอีกส่วนหนึ่งของผลสำเร็จด้วย ข้อสังเกตสำคัญที่พบคือ การที่จะทำให้กิจกรรมการจัดการขยะมีความต่อเนื่องนั้น ประชาชนต้องเห็นประโยชน์ที่ชัดเจน และมีความพร้อมใจกันเป็นหนึ่งเดียว

2) ตำบลกร่ำ เป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่ยังขาดการจัดการขยะ มีถังขยะไม่เพียงพอทำให้ชุมชนทิ้งขยะล้นถัง โดยเฉพาะบริเวณข้างทางถนนสายวงเวียนใน-แหลมแม่พิมพ์ ซึ่งมีร้านค้าขายอาหารที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจำนวนมาก แม้ว่าเทศบาลตำบลสุนทรภู่ได้จัดทำแผนในการรณรงค์แก้ไขแล้ว แต่ก็ยังไม่มีวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งประชาชนบางส่วนมีการจัดการขยะกันเอง โดยการเก็บรวบรวมขยะรีไซเคิลมากองไว้หน้าบ้าน และขาย ส่วนขยะอินทรีย์และขยะอื่น ๆ มักจะทิ้งรวมกันในถังหน้าบ้าน รอให้เทศบาลตำบลสุนทรภู่มาเก็บขน ต่อมาเทศบาลได้เข้ามาประชุมตามโครงการ “ส่งเสริมการมีส่วนร่วมคัดแยกขยะที่ต้นทาง (ชุมชนไร้ถัง)” และกำหนดจุดที่ทิ้งขยะรวม 6 จุด มีชาวบ้านเข้าร่วมโครงการรวม 200 ครัวเรือน ทำให้ขยะอินทรีย์ เศษอาหารลดลง ร้อยละ 50 จึงเป็นความสำเร็จที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากประชาชนมีความตั้งใจอยากให้บ้านเรือนสะอาดเป็นที่ชื่นชมของผู้คนที่ใช้เส้นทางไปแหลมแม่พิมพ์ และยังมีความร่วมมือของโรงเรียนสุนทรภู่พิทยาตามโครงการ “ขยะแลกแต้ม” ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเก็บรวบรวมขวดน้ำพลาสติกที่ใช้แล้ว มาส่งมอบให้คณะกรรมการของโรงเรียนเปลี่ยนเป็นคะแนนความประพฤติ

3) ตำบลบ้านนา เป็นชุมชนที่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการขยะอยู่พอสมควร และจากการเอาใจใส่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตำบลบ้านนา กับคณะผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลบ้านนา โดยร่วมกันจัดตั้งธนาคารขยะรีไซเคิลและมีคณะกรรมการรองรับการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อได้มีการรณรงค์เพิ่มขึ้น และจากการที่ผู้วิจัยแนะนำการคัดแยกขยะเพื่อให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น เช่น กระดาษสี ให้แยกออกจากกระดาษขาวดำ หรือกระป๋องอลูมิเนียมกับสังกะสี เป็นต้น รวมทั้งการให้มีผู้มารับซื้อน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว และการกำจัดขยะด้วยวิธีการหมักทำปุ๋ย ทำให้ระบบการจัดการขยะของชุมชนได้รับการพัฒนาต่อยอด และยังได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนชุมชนบ้านทุ่งเค็ด ที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ที่ได้เข้ามาร่วมกับชุมชนในการคัดแยกขยะและไม่เผาใบไม้ กิ่งไม้ ซึ่งเยาวชนเหล่านี้นับเป็นพลังที่สร้างสรรค์และเป็นจิตอาสาไปสู่คนรุ่นใหม่ต่อไป

ข้อค้นพบที่ได้จากการรณรงค์การจัดการขยะในครัวเรือน

1. การออกนโยบายของรัฐหรือผู้บริหารของ อปท. ในการจัดการขยะนั้น จำเป็นต้องมีความร่วมมือกันทั้งหน่วยงานผู้รับผิดชอบและชุมชนซึ่งผู้บริหารจะต้องสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติได้จริง และเป็นผู้ที่จะต้องขจัดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ให้กับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีวิธีสร้างการยอมรับแก่ประชาชนในพื้นที่เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรง

2. ผู้บริหารต้องไม่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือสนับสนุนผลประโยชน์ทางการเมืองใด ๆ มิเช่นนั้นประชาชนจะขาดความเชื่อถือไว้วางใจ จนเกิดการต่อต้านระบบการจัดการขยะแม้ว่าระบบการจัดการขยะจะดีมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ตาม

3. การจัดการขยะสามารถริเริ่มจากประชาชน ชุมชน ครอบครัว โรงเรียน หน่วยงาน และสถานที่ต่าง ๆ หากสถานที่นั้น ๆ มีความตระหนัก ในปัญหา มีธรรมะในใจ และศึกษาทำความเข้าใจดังหลักการทรงงานชองพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 คือ ระเบิดจากข้างในจะค้นพบหนทางการแก้ไขปัญหาได้อย่างแน่นอน

ผลการเปรียบเทียบคะแนน KAP ก่อนและหลังการรณรงค์ของกลุ่มทดลองกับกลุ่มเปรียบเทียบ

ก่อนจะมีการรณรงค์กับกลุ่มทดลอง ได้มีการสำรวจการรับรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ 3 ด้าน ในชุมชนกลุ่มทดลอง และในชุมชนกลุ่มเปรียบเทียบ เมื่อนำผลมาวิเคราะห์ทางสถิติพบว่า คะแนนการรับรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ จำนวน 8 ข้อ เป็นแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก ข้อละ 1 คะแนน รวม 8 คะแนน 2) ด้านทัศนคติ จำนวน 8 ข้อ เกี่ยวกับการจัดการขยะ คำตอบเป็นลักษณะมาตรประมาณค่า 4 ระดับ และ 3) ด้านการปฏิบัติ จำนวน 16 ข้อเกี่ยวกับการจัดการขยะในครัวเรือน คำตอบเป็นแบบกรอกข้อมูล ให้ 2 คะแนน เมื่อจำนวนครั้งของการปฏิบัติสูงกว่าค่าเฉลี่ย ให้ 1 คะแนน เมื่อจำนวนครั้งของการปฏิบัติเท่ากับค่าเฉลี่ย และให้ 0 เมื่อจำนวนครั้งของการปฏิบัติต่ำกว่าค่าเฉลี่ย ปรากฏผลดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 คะแนนด้านความรู้ (K) ทัศนคติ (A) และการปฏิบัติ (P) ของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการรณรงค์

กลุ่มตัวอย่าง	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig
ด้านที่ 1 คะแนนด้านความรู้ (K)				
ก่อนการรณรงค์ (n = 150)	4.15	.86	30.28	.00
หลังการรณรงค์ (n = 150)	6.96	.70		
ด้านที่ 2 คะแนนด้านทัศนคติ (A)				
ก่อนการรณรงค์ (n = 150)	3.39	.32	13.09	.00
หลังการรณรงค์ (n = 150)	3.83	.30		
ด้านที่ 3 คะแนนด้านการปฏิบัติ (P)				
ก่อนการรณรงค์ (n = 150)	.55	.52	17.62	.00
หลังการรณรงค์ (n = 150)	1.58	.49		

จากตารางที่ 4 ปรากฏว่า คะแนนด้านความรู้ของกลุ่มทดลองก่อนการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 4.15 , S.D. = .86) และหลังการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 6 .69, S.D. = .70) คะแนนด้านทัศนคติของกลุ่มทดลองก่อนการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 3.39 , S.D. = .32) และหลังการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 3.83 , S.D. = .30) และคะแนนด้านการปฏิบัติของกลุ่มทดลองก่อนการรณรงค์ ($\bar{x}$ = .55 , S.D. = .52) และหลังการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 1.58 , S.D. = .49) ปรากฏว่าทั้งสามด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 5 คะแนนด้านความรู้ (K) ทัศนคติ (A) และการปฏิบัติ (P) ของ*กลุ่มเปรียบเทียบ

กลุ่มเปรียบเทียบ	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig
ด้านที่ 1 คะแนนด้านความรู้ (K)				
ผลการตอบแบบสอบถามครั้งแรก (n = 150)	3.96	.55	.30	.76(ns)
ผลการตอบแบบสอบถามครั้งที่สอง (n = 150)	3.95	.58		
ด้านที่ 2 คะแนนด้านทัศนคติ (A)				
ผลการตอบแบบสอบถามครั้งแรก (n = 150)	2.58	.71	.46	.64(ns)
ผลการตอบแบบสอบถามครั้งที่สอง (n = 150)	2.62	.71		
ด้านที่ 3 คะแนนด้านการปฏิบัติ (P)				
ผลการตอบแบบสอบถามครั้งที่แรก (n = 150)	.58	.49	.14	.88(ns)
ผลการตอบแบบสอบถามครั้งที่สอง (n = 150)	.59	.49		

* หมายเหตุ กลุ่มเปรียบเทียบไม่ได้ผ่านการรณรงค์เชิงกลยุทธ์แต่ได้ทำแบบสัมภาษณ์ 2 ครั้ง โดยแต่ละครั้งห่างกัน 6 เดือน

จากตารางที่ 5 ปรากฏว่า คะแนนด้านความรู้ของกลุ่มเปรียบเทียบก่อนการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 3.96 , S.D. = .55) และหลังการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 3.95, S.D. = .58) คะแนนด้านทัศนคติก่อนการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 2.58 , S.D. = .71) และหลังการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 2.62, S.D. = .71) และคะแนนด้านการปฏิบัติก่อนการรณรงค์ ($\bar{x}$ = .58, S.D. = .49) และหลังการรณรงค์($\bar{x}$ = .59 , S.D. = .49) ปรากฏว่าทั้งสามด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 6 คะแนนด้านความรู้ (K) ทัศนคติ (A) และการปฏิบัติ (P) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบหลังการเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์เชิงกลยุทธ์

กลุ่มตัวอย่าง	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig
ด้านที่ 1 คะแนนด้านความรู้ (K)				
กลุ่มทดลอง (n=150)	6.96	.70	41.00	.00
กลุ่มเปรียบเทียบ (n=150)	3.95	.58		
ด้านที่ 2 คะแนนด้านทัศนคติ(A)				
กลุ่มทดลอง (n=150)	3.83	.30	17.94	.00
กลุ่มเปรียบเทียบ (n=150)	2.62	.71		
ด้านที่ 3 คะแนนด้านการปฏิบัติ(P)				
กลุ่มทดลอง(n=150)	1.58	.49	16.27	.00
กลุ่มเปรียบเทียบ (n=150)	.59	.69		

จากตารางที่ 6 ปรากฏว่า คะแนนด้านความรู้ของกลุ่มทดลองหลังการรณรงค์ มีค่า ($\bar{x}$ = 6.96, S.D. = .70) และกลุ่มเปรียบเทียบหลังการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 3.95 , S.D. = .58) คะแนนด้านทัศนคติของกลุ่มทดลองหลังการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 3.83 , S.D. = .30) และกลุ่มเปรียบเทียบหลังการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 2.62 , S.D. = .71) และคะแนนด้านการปฏิบัติของกลุ่มทดลองหลังการรณรงค์ ($\bar{x}$ = 1.58 , S.D. = .49) และกลุ่มเปรียบเทียบหลังการรณรงค์ ($\bar{x}$ = .59 , S.D. = .69) ปรากฏว่าทั้งสามด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จะเห็นได้ว่าคะแนนความรู้ ทัศนคติ และการปฏิบัติของประชาชนกลุ่มทดลอง และกลุ่มเปรียบเทียบไม่แตกต่างกันก่อนการรณรงค์ และเมื่อสิ้นสุดการรณรงค์ทั้งในกลุ่มทดลองและกลุ่มเปรียบเทียบ พบว่า ปรากฏว่าคะแนนที่เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงสรุปได้ว่าการรณรงค์ที่ดำเนินมาทั้งหมดได้ผล

สรุปผลการวิจัย

จากผลการทดลองการรณรงค์ในแต่ละตำบล ซึ่งมีข้อมูลพื้นฐานด้านบริบทที่แตกต่างกัน จึงต้องใช้รูปแบบ/วิธีการรณรงค์ที่ต่างกัน โดยที่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและความร่วมแรงร่วมใจของประชาชน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการรณรงค์จากการดำเนินการรณรงค์อย่างเป็นกระบวนการจนสิ้นสุดโครงการ ปัญหาที่พบก็มักจะต่างกันด้วย บางตำบลเมื่อมีปัญหาอาจจะต้องทบทวนแล้วย้อนมาปรับด้วยการวิเคราะห์และจัดลำดับปัญหาใหม่ เพื่อนำมาพิจารณาการใช้สื่อและวิธีการรณรงค์ที่เหมาะสมยิ่งขึ้น ผลจากการดำเนินงานทำให้ได้แนวทางที่สามารถสรุปรูปแบบกระบวนการรณรงค์เชิงกลยุทธ์ในการจัดการขยะในครัวเรือนได้ดังแผนภูมิที่ 1

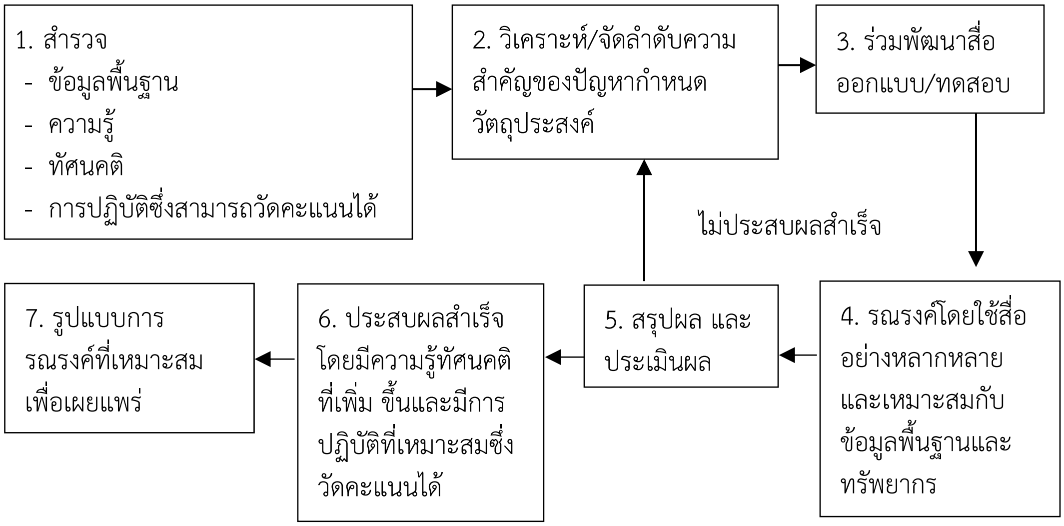

แผนภูมิที่ 1 รูปแบบกระบวนการรณรงค์เชิงกลยุทธ์ที่ประสบความสำเร็จ และแนวทางในการบริหารพัฒนาการจัดการขยะในครัวเรือน

สำหรับกระบวนการรณรงค์เชิงกลยุทธ์การในการจัดการขยะในครัวเรือน จากประสบการณ์ในการวิจัยนี้สามารถถอดบทเรียนนำมาสรุปกระบวนการทำงานว่ามีขั้นตอนและรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) สำรวจสภาพบริบทของพื้นที่ที่ต้องการรณรงค์โดยวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานว่ามีสภาพแวดล้อมความเป็นชุมชนเมืองหรือชุมชนเกษตรมีจำนวนครัวเรือน มีแหล่งท่องเที่ยว โรงงาน โรงเรียน ร้านค้าที่เป็นแหล่งกำเนิดขยะ การมีความร่วมมือของประชาชน อปท. ผู้นำและองค์กรประชาชนในพื้นที่

2) วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาโดยให้ประชาชนเป็นผู้คิดและเป็นผู้พิจารณากำหนดแนวทางแก้ปัญหาร่วมกับหน่วยงานราชการ

3) สำรวจความรู้ทัศนคติและการปฏิบัติ และข้อมูลที่จำเป็นอื่น ๆ ในพื้นที่ที่ต้องการรณรงค์โดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อวัดผลคะแนนได้

4) วิเคราะห์สภาพปัญหาประเด็นเร่งด่วนที่ต้องการให้ความรู้จัดลำดับประเด็นหรือความสำคัญของปัญหาเร่งด่วนของพื้นที่และกำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมายในการรณรงค์ตามตัวอย่างที่ดีและที่ประชาชนเห็นเหมาะสมร่วมกัน

5) พัฒนาสื่อ/กิจกรรมที่มีในพื้นที่/กลยุทธ์ต่าง ๆ ในการรณรงค์ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความจำเป็นเร่งด่วนของพื้นที่มาใช้ โดยการคัดเลือกสื่อและกิจกรรมของตัวอย่างที่ดี (Best Practice) พิจารณาแล้วว่าสามารถดำเนินการได้เช่นเดียวกัน

6) รณรงค์โดยการใช้สื่อ/ข่าวสาร/ตามประเภทสื่อต่าง ๆ/โดยมีวิธีการที่จะใช้รณรงค์และการจัดกิจกรรมร่วมกับการใช้สื่ออย่างผสมผสานไปในแนวทางเดียวกัน รวมถึงการฝึกอบรมปฐมนิเทศผู้ใช้สื่อและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์

7) ปฏิบัติการรณรงค์ด้วยสื่อหลากหลายและเพิ่มพูนความรู้ใหม่ มุ่งเป้าหมายต่อการแก้ไขตามประเด็นปัญหาอย่างต่อเนื่องซ้ำ ๆ

8) ประเมินผลการรณรงค์ทั้งการใช้สื่อและกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จโดยการกำหนดรูปแบบการรณรงค์และปรับปรุงสื่อ รวมทั้งกิจกรรมหลังการรณรงค์ให้เหมาะกับพื้นที่และเผยแพร่ต่อไป

9) ประเมินผลการปฏิบัติงานที่ไม่ประสบผลสำเร็จนำกลับไปสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ประเด็นปัญหา และกำหนดเป้าหมายอีกครั้ง

10) สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนอย่างต่อเนื่องในการรักษาสภาพการปฏิบัติการจัดการขยะในครัวเรือนให้อยู่ตลอดไปอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการจัดการขยะที่ประสบผลสำเร็จนั้น จะต้องประกอบด้วยหลายขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพพื้นที่ในการรณรงค์อย่างถูกต้อง สร้างความร่วมมือร่วมใจในการทำงานร่วมกัน โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญในการแนะนำให้ใช้วิธีการที่ถูกต้อง เพื่อทำให้ประชาชนในหมู่บ้านยอมรับการปฏิบัติ อย่างเต็มใจและต่อเนื่องในเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบจากการศึกษาของ Narong (2010) โดยมีแนวคิดในการโน้มน้าวจิตใจ และร่วมมือในการปฏิบัติอย่างจริงจัง เป็นการมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อม คำนึงถึงทุกปัจจัยอย่างเป็นระบบ โดยเป็นการใช้

หลักยุทธศาสตร์ มาวางแผนในการรณรงค์ มีการผลิตสื่อต่าง ๆ ที่จะใช้ซึ่งต้องมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหลังการใช้สื่อ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังที่อธิบายโดย Adhikarya (1994) ทั้งนี้ควรเลือกรณรงค์ในประเด็นที่มีความวิกฤติก่อน โดยในแต่ละชุมชนหรือพื้นที่ควรพิจารณาให้สอดคล้องกับบริบทอย่างสำคัญจึงจะประสบผลสำเร็จ ซึ่งสามารถอภิปรายผลสำเร็จและสะท้อนข้อค้นพบในแต่ละตำบลที่ศึกษาดังต่อไปนี้

ตำบลกร่ำ ซึ่งเป็นชุมชนหนาแน่น และเป็นเส้นทางผ่านไปสู่แหล่งท่องเที่ยว ที่ไม่เหมือนกับพื้นที่อื่น เป็นชุมชนที่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในตำบล มาสนับสนุนจัดกระบวนการรณรงค์ต่างๆ เพื่อเปลี่ยนทัศนคติ สร้างจิตสำนึก เพิ่มความรู้ให้กับประชาชน การจัดกระบวนการให้เกิดการยอมรับจึงทำได้ไม่ยาก เพราะในหลักการของการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยทั่วไปแล้ว เมื่อบุคคลทั่วไปมีความรู้และเห็นปัญหาค่อนข้างดี ก็จะปฏิบัติตามนั้น ดังที่ Rogers (1978) ได้อธิบายไว้ ซึ่งกรณีของการจัดขยะก็เช่นกัน ถ้าบุคคลมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะที่ถูกต้อง ก็จะสามารถจัดการขยะได้อย่างดีมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญคือ ในตำบลกร่ำมีการรณรงค์ในระดับเด็กและเยาวชนด้วย ปรากฏการณ์นี้น่าจะช่วยปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีแก่คนรุ่นใหม่ในการจัดการขยะให้มีความต่อเนื่องและยั่งยืน ดังที่ Rattikan (2011) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ในการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะในเทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ตำบลบ้านนา เกิดจากการเอาใจใส่ของผู้นำชุมชน โดยเฉพาะผู้นำชุมชนที่เป็นผู้นำทางความคิด ซึ่งมักจะเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของสมาชิกชุมชน ดังที่ Solomon (2007) ได้อธิบายไว้ นอกจากนี้ ยังมีการใช้สื่อในการรณรงค์ให้ความรู้ที่ถูกต้องและสอดคล้องกับปัญหาและปูมหลังประสบการณ์ของประชาชน สอดคล้องกับคำแนะนำของ Narong (2010) โดยมีการใช้สื่อที่หลากหลายให้ถึงผู้รับโดยทางตรง เพื่อให้สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้รับสื่อได้ง่าย มีการให้คำแนะนำเพิ่มเติม เมื่อผู้รับสื่อไม่เข้าใจ หรือยังไม่เปลี่ยนการปฏิบัติหรือทัศนคติ ดังที่ Narinchai (1996) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ การดำเนินการในลักษณะนี้ช่วยให้ประชาชนทั่วไป ยอมรับแนวคิดและปรับทัศนคติในการจัดการขยะ โดยนำไปปฏิบัติตามในที่สุด

ตำบลวังหว้า เกิดจากความสามัคคีของผู้นำในท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำทางความคิดที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนความคิดและทัศนคติของประชาชนในชุมชนเช่นเดียวกับในชุมชนบ้านนา โดยผู้นำเหล่านี้ได้ชักจูงชาวบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมในการจัดการขยะ ด้วยการให้ข้อมูลและข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการมากนัก ซึ่งวิธีการที่ไม่เป็นทางการนี้มักจะใช้ได้ผลในการทำงานกับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนดั้งเดิม ดังคำอธิบายของ Schiffman & Kanuk (2007) กระบวนการในการสื่อสารเน้นแบบแผนการดำเนินการที่ใกล้เคียงกับสภาพสังคม และเข้ากันได้กับผู้นำทางความคิด ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้และประสบการณ์ของผู้นำทางความคิด ที่มักจะแสวงหาความรู้ ข้อมูลและข่าวสารที่ทันสมัยอยู่เสมอมาผสมผสานด้วย

การพัฒนาสื่อเชิงกลยุทธ์ ทำให้ทราบว่าแนวทางใดที่ควรเลือกใช้ในการแก้ปัญหาในแต่ละช่วงเวลา และแต่ละพื้นที่ รวมทั้งการเลือกแนวทางเสริมที่เหมาะสม โดยจะต้องทำการสำรวจความรู้

ทัศนคติ และการปฏิบัติให้ชัดเจน ซึ่งจะได้นำมาพัฒนาได้ตรงประเด็นปัญหา และการเสริมสร้างจุดแข็งให้บุคคลเป้าหมายให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหามากที่สุด

การรณรงค์เชิงกลยุทธ์ ที่ประสบผลสำเร็จและสามารถใช้เป็นแนวทางในการบริหารการพัฒนาการจัดการขยะในครัวเรือน นำมาปรับปรุงใช้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญกับการสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยการลงพื้นที่เป้าหมายจริงด้วยตนเอง มีการวิเคราะห์ข้อมูล และนำมาใช้ในกระบวนการณรงค์ให้เหมาะสม ด้วยการใช้สื่อหลากหลายชนิด ให้เหมาะกับเรื่องหรือประเด็นที่ต้องการเปลี่ยนแปลง ซึ่งบางครั้งอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ด้วย นอกจากนี้ยังต้องพึ่งพาความร่วมมือจากผู้นำท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้นำทางความคิดที่มักจะมีอิทธิพลต่อการยอมรับความรู้ใหม่ ๆ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ และการร่วมมือปฏิบัติของคนชุมชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการรณรงค์การจัดการขยะในครัวเรือน

1) การดำเนินกิจกรรมและการใช้สื่อผู้ดำเนินการต้องใกล้ชิดกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญกับการสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง มีการสื่อสารสองทาง และการกระจายสื่อในช่องทางที่เหมาะสม โดยเน้นการเพิ่มพูนความรู้ให้มีเนื้อหานำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างเป็นกระบวนการ กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ในทุกขั้นตอน อีกทั้งควรมีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องตามช่วงเวลาที่กำหนด

2) ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการต้องทำความเข้าใจกับบริบทของชุมชนที่เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการขยะ โดยต้องมีการศึกษาอย่างชัดเจน ถึงลักษณะและเงื่อนไขต่างๆ ของพื้นที่ วิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมประเพณี บทบาทของผู้นำ รวมถึงการสนับสนุนร่วมมือของอปท.และองค์กรในชุมชน เช่น โรงเรียน วัด มัสยิด กลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ โดยพยายามเข้าหาและชักชวนตัวผู้นำของกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสอดคล้องกับบริบท และวิถีของคนในชุมชน

3) ควรจัดระบบการจัดการให้ขั้นตอนต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องและเชื่อมโยงกัน เช่น หากประชาชนได้คัดแยกขยะแต่เจ้าหน้าที่เก็บขยะไปเทกองร่วมกัน การคัดแยกขยะของประชาชนก็ไม่เกิดประโยชน์และมีทัศนคติไม่ดีตามมา

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะในครัวเรือน ทั้งการคัดแยกขยะแต่ละประเภท และวิธีการใช้ประโยชน์จากขยะอย่างเหมาะสม จึงจำเป็นที่ทุกภาคส่วนจะต้องร่วมกันรณรงค์ให้ความรู้แก่คนทุกกลุ่มในทุกระดับตั้งแต่นักเรียน เยาวชน ผู้ใช้แรงงาน ผู้สูงอายุ และประชาชนทั่วไป รวมทั้งการรณรงค์ในสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นแหล่งกำเนิดขยะต้นทางตั้งแต่ครัวเรือน ชุมชน โรงเรียน วัด มัสยิด โรงงาน สำนักงาน ร้านค้า แหล่งท่องเที่ยว ห้างสรรพสินค้า อาคารที่พัก ฯลฯ และพร้อมกับการรณรงค์ให้ประชาชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเชิงสร้างสรรค์มีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

การรณรงค์เชิงกลยุทธ์ในแต่ละพื้นที่ในเรื่องการจัดการขยะในครัวเรือนจะให้เกิดประสิทธิผลนั้นต้องศึกษาสภาพโดยทั่วไปของแต่ละพื้นที่ก่อนเนื่องจากแต่ละพื้นที่มีสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตที่ต่างกันจึงควรใช้กระบวนการบริหารจัดการและวิธีการดำเนินการที่แตกต่างกันด้วย ดังนั้นจึงต้องศึกษาบริบทของแต่ละพื้นที่ และเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องในแต่ละชุมชนให้ชัดเจน อันจะช่วยให้สามารถกำหนดการใช้สื่อกิจกรรมในการรณรงค์ได้อย่างตรงกับปัญหา และเหมาะสมกับบริบท นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในการขับเคลื่อนการรณรงค์ พร้อมกับพัฒนาศักยภาพของผู้นำให้สามารถแสดงบทบาทผู้นำในการวางแผนและกำหนดแนวทางการจัดการขยะของชุมชนโดยเน้นการช่วยเหลือตนเองก่อนที่จะพึ่งพาองค์กรภายนอก

ข้อเสนอสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากในการศึกษาครั้งนี้ยังไม่ได้มีการวิเคราะห์อย่างชัดเจนว่าสื่อประเภทใดให้ผลดีมากหรือน้อยกว่ากันในการรณรงค์การจัดการขยะ และยังไม่ได้เปรียบเทียบถึงผลหรือประสิทธิภาพของการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ จึงควรทำการวิจัยเพิ่มเติมถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการใช้สื่อในการรณรงค์การจัดการขยะ โดยเน้นความเหมาะสมกับแต่ละประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง

Adhikarya, R. (1994). *Strategic Extension Campaign: A Participatory–oriented Method of Agricultural Extension.* Rome: FAO book.

Carr, W. & Kemmis, S. (1986). *Becoming Critical.Education, Knowledge and Action Research.* Melbourne: Deakin University Press.

Dale, E. (1969). *Audio Visual Methods in Teaching.*3 rd. Ed. New York, Holt Rinehart and Winston.

Daniel, H. & Perinaz, B. T. (2012). *What a waste: A Global Review of Solid Waste Management, the world bank.*

FAO. (1974). *Extension Teaching Method: Campaign in Extension Work* (Adapted from Helen A. Straw) Forestry Paper No.50. Rome: FAO book.

Inthong, R. (2011). *Research report of the people participation in household on the wastes management in Maejo municipality, Sansai district, Chiang Mai Province*. [In Thai].

Klapper, J. T. (1960). *The Effect of Mass Communication: An analysis of research on the effectiveness and limitations of mass media in influencing the opinions, values and behavior of their audiences*. New York: The Free Press.

Mongkolkasem, S. (1996). *Research report of Media Exposure, Knowledge, Attitude and the Adoption of Automobile Seat Belts by Bangkok Drivers* [In Thai]. Bangkok, Chulalongkorn University.

Pilun-Owad, O. (1999). *Persuasive Communication* [In Thai]. Bangkok, Chulalongkorn University publisher.

Patanapongsa, N. (1999). *Communication and Strategic Campaigning for Human Behavioral Change: Emphasis on Audience Segmentation* [In Thai]. Bangkok. Raw Kheiyw publisher.

Patanapongsa, N. (1996). *Research report of A study of Knowledge, Attitudes, and Practice Concerning the Environment in Daily Life Garbage Management of the Rank and File and an Academician People in Chiangmai Municipality for Effective Campaigning Garbage Management of Chiangmai Province* [In Thai].

Pollution Control Department. (2014). *The report of Situation of Solid Waste of Thailand* [In Thai]. Bangkok.

Read, H. (1972). *Communication: Methods for All Media*. Chicago: University of Illinois Press.

Rogers, E. M. & Shoemaker, F. F. (1971). *Communication of Innovation*. New York: The Free Press.

Schiffman, L. G, & Kanuk, L.L. (2007). *Consumer Behavior*. 9th ed. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice–Hall.

Solomon, M. K. (2007). *Consumer Behavior*. 7thed. New Jersey: Prentice-Hall.

Sompong, N. (2010). Multimedia strategy for public relation of Thai Cuisine to kitchen of the World. [In Thai]. *Ratchaphruek journal*, *8*(2), 21-25

Thongsathit, A. (2016). *Second papers seminar about way out management domestic refuse of Thailand arrange by select committe task amend problem administration manage domestic refuse National legislative Assembly nor nen meet army land Bangkok 15th of March 2016.* [In Thai].

Webster, F. Jr. (1971). *Marketing communication: modern promotion strategy.* Chicago: University of Chicago Press.